

PINAR AKA

Oğuz Tansel: Bir Masal Dünyasının Mimarı

Oğuz Tansel, gezdiği yerlerden özenle derlediği masallarla Türk folklor ve edebiyatına büyük hizmet vermiş bir araştırmacı ve edebiyatçıdır. Derlediği masallardan bir bölümü hocası Pertev Naili Boratav ve Prof. Eberhart tarafından hazırlanan *Türk Masal Kataloğu*'nda yer almıştır. 1977 yılında ise masallarıyla Türk Dil Kurumu'nun "Çocuk Yazını Ödülü"nü alır. Tansel, *Allı ile Fırfırı* adlı kitabında masallara olan derin merakının çocukluğuna uzanan kökenlerini şöyle dile getirir:

Bozkır'ın Meyre köyünde, çocukluğumda anam, ağabeyim, evimize çalışmak için gelen Süleyman Çavuşun iki kızı, başka kadınlar bana masallar, hayvan öyküleri, Nasreddin Hoca fıkraları anlatırlardı. [...] Bu arada bilmeceler çözülür, dağların, tepelerin, koyakların, pınarların, geçitlerin efsaneleriyle ayı, cin, peri, şeytan öyküleri de söylerlerdi. Şeytanın kedi, gelin kılığında görünmesini, yalnız yeşil ekin den korktuğunu, köyümüzden kimlerin önüne, nerelerde çıktığını anlatırlardı. Çocukluğumun bu sevinçli, korkulu dünyasına, okumayı öğrendiğimde, *Kerem ile Aslı*, *Tahir ile Zühre*, *Elif ile Mahmut* gibi âşık öyküleri eklendi. Delikanlılık yıllarımda bunları kaç kez okudum. Yaşantım boyunca masal dinlemeyi, okumayı sevdim. Masallara, efsanelere tutkunluğum bu kaynaktan geliyor. (147-148)

Oğuz Tansel'in bu masal tutkusu, *Altı Kardeşler*, *Yedi Devler*, *Üç Kızlar*, *Mavi Gelin*, *Allı ile Fırfırı* adlı masal kitaplarının yazılmasına vesile olur. Ancak bu tutku, onun şiirlerinin de en belirgin özelliklerinden biri olarak öne çıkar. "Yollar" şiirinden alınmış olan şu dizeler, masal söyleminin onun şiirlerine nasıl sızdığını açıkça ortaya koyar:

Az gitmişler, uz gitmişler yol, yol;
Dere tepe düz gitmişler dağ, dağ;
Yolun başındayız hâlâ,
Koyulun yollara, yollara.¹

Tansel'in şiirlerinde masalların etkisi belli masal kalıplarının ve tekerlemelerinin kullanılmasıyla sınırlı kalmaz. O bir masal dünyası inşa etmenin ve bu dünyaya sığınmanın peşindedir. "Masal Dünyası" şiiri bunu açıkça gösterir:

¹ Mutluluk Peşinde,
s. 37.

O masaldaki güvercinler mi
 Böyle hür dolaşan bu göklerde,
 Yıkanırlar maviliklerde;
 Bir kral kızı kimi,
 Kimi şehzade sevgilisi,
 Hatıralar gibi uçtular kanat, kanat...

Bir halk türküsünde kaybederim kendimi
 Bir masal dünyasında yaşar,
 Bir halk türküsünde bulurum seni.²

Oğuz Tansel'in inşa ettiği bu masal dünyasında gerçek dünya, kötülüklerinden ve kusurlarından arınır. Burada düzen, huzur ve sevgi hâkimdir. İnsanlar günahsızdır. Şairin kendisi de iç dünyasında bulduğu bu masal dünyasında masumiyetine yeniden kavuşur. "Saat On Bir" şiiri bu durumu ortaya koymaktadır:

Gece safalarınca yumulurum içime:
 Başlar masal dünyalarının yolculuğu.
 Ağaçların menevşe gölgesi pırıl pırıl
 Bu saatte unuttum kötülükleri.
 Umut yıldızları konar dizime.

Yaratılmış dünyaların en güzeli
 Dirlik, düzenlik rüzgârları eser.
 Aşk ve emekle yuğrulmuş harcı,
 İnsanlar arınmış günahlarından
 Arılar gibi çalışkan, biliyorlar sevmeyi.

Her varlıkla konuşabilirim bu anda,
 Getirilir o büyüyle emrin yerine
 İnsanlar limon çiçeği kokar burcu burcu,
 Seven ve yaratan kişilere selam
 Yitirmez ateşini dudaklarım bir daha.³

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre şiir, bir dünyayı terk edip başka bir dünyaya girmenin aracıdır. "[Şiirde [...]] sadece lisanın vuzuh ihtiyaçlarından gelmiş bir kanuna göre dizilen kelimelerin dünyasından çıkarız; bu büsbütün başka bir nizamın yan yana getirdiği gizli kıymetleri birbirini tamamlayan parçalar âlemine gireriz."⁴ Yves Bonnefoy'ya göre "şiir dünyayı inşa eder."⁵ Jacques Lacan ise şiirin bir dünya inşa

² Age, s. 46.

³ Age, s. 29.

⁴ Edebiyat Üzerine Makaleler, s. 18.

⁵ Entretiens sur la poésie, s. 323.

etme gücünü ve bunu ne şekilde gerçekleştirdiğini şu sözlerle ortaya koyar: "Ne zaman ki bir metin bizi bizimkinden farklı bir dünyaya götürür ve bize bir varlık, temel bir ilişki vererek onun bizim dünyamız olmasını sağlar, orada şiir vardır. [...] Şiir, dünyayla yeni bir sembolik ilişki düzeni üstlenen bir öznenin yaratılmasıdır."⁶

Peki nedir şairleri gerçek dünyadan farklı yeni bir dünya inşa etmeye iten? Oğuz Tansel'in gerçek dünya ile ilgili olarak yazdıkları bu sorunun yanıtını sunar bize. "İpini, kazığını yitirmiş dünya"⁷ der "Ayaklar" şiirinde "Dünya, kötü oldu bir defa daha"⁸ der "Ayrılık" şiirinde. "Dünya Hali" şiiriyle dünyanın halini şöyle resmeder:

Çarşılarda döner dolap,
Dağların ardı görünür.
Gurbet türküsü tutturmuş bacalar,
Suların altı görünmez.
Dağ övünür, taş uğunur
Ölür insanlar yok yere.⁹

Gerçek dünya, kötülüğün, haksızlığın, ölümün hüküm sürdüğü bir dünyadır. "Harp Çocuğu" şiirinde masal dünyası belki de dünyanın bu haline ağlamaktadır: "Masal dünyamız bu mu? / İki gözü iki çeşme."¹⁰

Pierre Reverdy, "Açık ki şiir, [...] insanın kalbinde ve özellikle de şairin bunların yerine koyma yeteneğine sahip olduğu ilişkide mevcut olan bir yokluk, bir eksikliktir"¹¹ der ve ekler: "Ancak hayatın başka hiçbir gerçek uğraş ya da alanıyla doldurulamayacak olan bu boşluk doldurulduğunda, gerçek şiirden söz edilebilir."¹² Oğuz Tansel'in "Kara Yazı" adlı şiirinde "Dünya yok oldu gözlerimde"¹³ demesi bu bağlamda anlamlıdır.

Böylece acı veren gerçeklik haz verici şiirle yer değiştirir, mutsuzluk mutluluğa dönüşür. Gaston Bachelard, "hangi dramı resmederse resmetsin, şiirin kendine özgü bir mutluluğu vardır"¹⁴ derken bunu ifade etmektedir.

Şiirin bu iyileştirici, güzelleştirici gücü Oğuz Tansel'in şiirlerine dünyanın düzeleceğine dair bir umut olarak yansır. "Doğa Üstüne" şiirinde, "İnanmış yüzlerde umut dalga dalga / İnsanlarla ne güzel yeryüzü"¹⁵ der şair, "Yıkanıp arınır kötülüklerden / Bir mayıs sabahı yağmurdan sonra / Dünyamız yepyeni oluverir"¹⁶ der "Mayıs Yağmuru"nda, "Dünyamızı çevirmek için cennete / El ele verip cümle yaratık / İleteceğiz yeryüzüne"¹⁷ der "Mutluluk Peşinde" de. "Kara Yazı" şiiriyle şöyle sona erer:

Bu dünyanın terazisi düzelir
Kara yazılar ak olur bir gün
Karanfil saçlım, başka mayalar söyle
Zengin, kara gözlerinde güler hayat
Pırlıl pırlıl günler, insanlar el ele.¹⁸

⁶ Les psychoses, s. 91.

⁷ Mutluluk Peşinde, s. 23.

⁸ Age, s. 32.

⁹ Age, s. 51.

¹⁰ Age, s. 20.

¹¹ Cette émotion appelée poésie, s. 113.

¹² Age, s. 113.

¹³ Mutluluk Peşinde, s. 34.

¹⁴ La poétique de l'espace, s. 12-13.

¹⁵ Mutluluk Peşinde, s. 58.

¹⁶ Age, s. 60.

¹⁷ Age, s. 101.

¹⁸ Age, s. 34.

Öte yandan şiiri cennet miti ya da nostaljisiyle de ilişkilendirmek mümkündür. Mircea Eliade'nin söylediğine göre, "birbirinden karmaşıklık oranı bakımından ayrılmakla beraber, cennet miti'ne bütün dünyada rastlamak mümkündür"¹⁹ ve bütün varyantları "ilk insanı, düşüş sonrasında kaybettiği bir huzur, bir içtenlik ve bir özgürlüğün tadını çıkarır şekilde gösterirler."²⁰

Eliade'ye göre psikanalizle cennet nostaljisini ortaya koyan mitik düşünce arasında bir benzerlik vardır. Zira Freud, "ilk çocukluk dönemindeki o 'en eski ve cennete özgü zaman'ın oynadığı kesin rolü, kopma'dan (yani sütten kesme'den) önceki, bir başka deyişle, zamanın her birey için bir 'yaşanmış zaman' haline gelmesinden önceki büyük mutluluğu farketm[iştir]."²¹

Oğuz Tansel'in şiirlerinde de çocuklukla ilişkili bir cennet nostaljisi sezilmektedir. Nitekim "Çocuklar" şiirinde görüldüğü gibi çocukların dünyası masumiyetin alanıdır ve güzelliğiyle gerçek dünyadan farklıdır. Şair, bu dünyaya dâhil olmak istemektedir.

Oyun unutturur öğünü
Umurunuzda değil dünya
Vardan yoktan habersiz
Güzel ağlamanız gülmeniz
Beni de alın oyuna

Oyuncaksız büyüyenler
Bilir kinsiz yaşamayı
Doktorsuz köyde ölenler
Sizin dünyanız güzel
Bizimki değil çocuklar²²

Heidegger'in söylediği gibi "dil güzel bir şefkat temasıdır. Çocuklukları, bir tarihi, kayıp fikirleri, sınırlanmış ufukları ve köylerin üzerinden geçen mevsimleri taşır. Şair, bunlarda oturmaktadır."²³

Oğuz Tansel'in sığınaklarından biri dilse, diğeri de masal olur. "Yıl-Başı" şiirinde "İmreniyorum masaldaki Keloğlan'a"²⁴ derken adeta masalları kendine mekân edinmek, onlarda yaşamak istiyor gibidir. "Mutluluk Peşinde" şiirinde yine kendini bir masal kahramanı olarak resmeder:

Karanlık Dünya masalındaki
En küçük kardeşim ben
Yaralı devin indiği kuyudan
Yeraltı hazinelerine gidiyorum

¹⁹ Mythes rêves et mystères, s. 78.

²⁰ Age, s. 79.

²¹ Mitlerin özellikleri, s. 77.

²² Mutluluk Peşinde, s. 70.

²³ Henri Meschonnic, De la langue française, s. 66-67.

²⁴ Mutluluk Peşinde, s. 94.

Dönersem bütün bezekler sizin
Yandıkça iniyorum indikçe yanıyorum
Bütün gemilerin halatları belimde
Karanlık dünyaların ilkinde
Bir demet karanfil gibi bağlı duran
Üç güzel kızı kavuşturdum özgürlüğe²⁵

Bachelard'ın şu sözleri şiire özgü olan mutluluğu rüyayla ilişkilendirir: "Evreni düşlerken insan her zaman bir öteye gider ve orada yaşar – her zaman rahat edilen bir ötedir bu. Düşlenen bir dünyayı tanımlamak için onu mutlulukla işaretlemek gerekir".²⁶

Terry Eagleton ise psikanalizin verilerinden yola çıkarak edebiyat yapıtının (ve dolayısıyla da şiirin) rüya metni gibi üretildiği süreçleri açıklayacak biçimde analiz edilip çözümlenebileceğini söyler.²⁷ Eagleton'a göre "edebiyat kuramlarının çoğu, edebiyat yapıtını gerçekliğin bir 'yansıması' veya 'dışavurumu' olarak görür."²⁸ Oysa "Freud'un rüya açıklaması ise tam tersine edebiyat yapıtını bir yansıma olarak değil üretim olarak ele almamıza" olanak verir.²⁹ "Aynı rüya gibi yapıt da bazı 'hammaddeleri' (dil, başka edebi metinler, dünyayı algılama yolları gibi) ele alır ve bu 'hammaddeleri' bazı tekniklerle ürün haline dönüştürür. Bu üretimi oluşturan teknikler, 'edebi biçim' olarak bildiğimiz çeşitli aygıtlardır."³⁰

Oğuz Tansel'in şiirlerinde rüyanın yerini masalın aldığını söyleyebiliriz. Belki de onun şiirlerini birer rüya metni olarak değil ama birer 'masal metni' olarak okumamız gerekiyor.

KAYNAKÇA

- Bachelard, Gaston. *La poétique de la rêverie*. Paris: Quadrige, 1999.
 —. *La poétique de l'espace*. Paris: Quadrige, 1998.
 Bonnefoy, Yves. *Entretiens sur la poésie*. Paris: Mercure de France, 1990.
 Eagleton, Terry. *Edebiyat Kuramı*. Çev. Esen Tarım. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 1990.
 Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. Çev. Sema Rifat. İstanbul: Simavi Yayınları, 1993.
 —. *Mythes, rêves et mystères*. Paris: Gallimard, 1957.
 Lacan, Jacques. *Les psychoses*. Paris: Éditions du Seuil, 1981.
 Meschonnic, Henri. *De la langue française*. Paris: Hachette Littératures, 1997.
 Reverdy, Pierre. *Cette émotion appelée poésie*. Paris: Gallimard, 2003.
 Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Edebiyat Üzerine Makaleler*. Haz. Zeynep Kerman. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998.
 Tansel, Oğuz. *Allı ile Fırın*. Ankara: Yaz Yayınları, 1976.
 —. *Mutluluk Peşinde*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2005.
- ²⁵ Age, s. 99.
²⁶ *La poétique de la rêverie*, s. 152.
²⁷ *Edebiyat Kuramı*, s. 202.
²⁸ Age, s. 201.
²⁹ Age, s. 201.
³⁰ Age, s. 201-202.